

Figura emigrantki w twórczości Janiny Surynowej-Wyczółkowskiej na tle literatury polskiej pisanej na obczyźnie

Przedmiotem rozprawy jest figura emigrantki w polskiej literaturze powojennej, a w szczególności w trylogii Janiny Surynowej-Wyczółkowskiej (*Teresa, dziecko nieudane; Gringą; Jesień Gringą*). Rozważania opierają się na interpretacji utworów literackich, które osobno, lecz także jako zbiór, ukazują figurę emigrantki jako heterogeniczną, złożoną oraz jednocześnie spójną, uzupełniając XX-wieczną historię literatury nie tylko w zakresie motywów i tematów, lecz także stylów oraz osobowości twórczych na emigracji. Ponadto rozprawa dookreśla kulturalną, psychologiczną oraz społeczną konstrukcję emigracji – literatura bowiem prezentuje realne pragnienia oraz niepokoje ludzkie, stając się w ten sposób zarówno reprezentacją przeżycia pokoleniowego, jak i kluczem jego interpretacji.

Celem pracy jest ujawnienie nośności interpretacyjnej figury emigrantki, w zakresie strategii narratywizowania egzystencji, wyboru formuły pisarskiej oraz horyzontu metaforycznego w XX wieku. Praca powstała z przekonania o niewystarczającej obecności figury oraz kobiet piszących na emigracji w badaniach nad literaturą polską oraz z przeświadczenia, że figura tego doświadczenia stanowi istotny element kultury dwudziestowiecznej. Problemem, z którym mierzy się analiza to brak satysfakcjonującego rozwiązania interpretacyjnego. Propozycją rozwiązania jest wykorzystanie metod krytyki feministycznej ze szczególnym naciskiem na krzyżowanie się kategorii płci i narodu jako skutecznego sposobu dotarcia do głębszego zrozumienia strategii pisarskich oraz sposobu narratywizowania doświadczenia kobiet na obczyźnie.

We wprowadzeniu przedstawiona została specyfika definicyjna figury emigrantki -antybohaterki nieustannie negocjującej swoją sytuację i stającej się w nośną metaforą wykorzenia w różnorodnych sferach wykorzystaną już do interpretacji prozy końca XIX wieku przez Grażynę Borkowską za pomocą metafory cudzoziemki. Co więcej, w kontekście XX wieku problematyka ruchów migracyjnych inspirowane, między innymi, Margaret Mead, Zygmunta Baumana czy Ryszarda Nycza do opowiedzenia o kondycji ludzkiej, o zmaganiach z niestabilnością narracyjną i tożsamością. W rozdziale zaprezentowano przegląd dotychczasowych reprezentacji – zarówno historycznych, jak i literackich – figury emigrantki w celu ukazania swoistej ciągłości konceptualnej realizacji XX-wiecznych. Refleksję tę dopełnia przybliżenie osobowości twórczej Janiny Surynowej-Wyczółkowskiej oraz przywołanie XX-wiecznych krytycznoliterackich rozważań na temat stylu kobiecego.

Część interpretacyjną stanowią rozdziały drugi, trzeci i czwarty, które odpowiadają kolejnym częściom cyklu emigracyjnego Surynowej-Wyczółkowskiej. Historycznoliterackie analizy i interpretacje podporządkowane zostały rozważaniom o inspiracjach gatunkowych, dzięki czemu każdy z rozdziałów nie tylko formułuje propozycje sposobów rozumienia elementów budujących narrację doświadczenia emigracyjnego, lecz także porządkuje je pośród tendencji formalnych. W ten sposób cykl Surynowej-Wyczółkowskiej oraz powieści podejmujące podobne tematy pobudzi-

ły refleksję nad powieścią rozwojową, romansową i kolonialną oraz sagą i cyklem. Interpretacje prowadzą między innymi do wyjaskrawienia takich kategorii jak wstyd i przebaczenie, tematów takich jak uprzywatnienie polityki, urynkowienie płci, wykorzystania takich teorii jak postkolonialna. Jednym z najistotniejszych wniosków wynikających z wykorzystania w pracy tej metody jest odkrycie, że kierunek od wykorzenia do asymilacji nie musi być jedyną strategią właściwą prozie emigracyjnej pisanej przez kobiety, potrzeba pozostania pomiędzy kategoriami zdaje się bowiem bardziej wyrazistą.

Zakończenie rozprawy stanowi nie tyle podsumowanie refleksji poprzednich rozdziałów, co garść inspiracji dla dalszych poszukiwań. Sformułowane zostały w nim wątki nieujęte w pracy, a warte rozważenia, jak (nie)ciągłość figury w kolejnych falach emigracji czy podobieństwa i różnice figury w kręgu tekstów kultury z Europy Środkowo-Wschodniej.